

Leletanyagként 15–17. századi kerámia (pl. szürke, mázatlan kályhaszem) került elő. Feltűnő a faragott kőanyag hiánya.

Az épület Ny-i homlokzata előtt, az út túloldalán egy, már a Sándor-palotához tartozó, nagyméretű, boltozatos pincét találtunk.

Művészettörténész munkatárs: D. Mezei Alice.

B. BENKHARD LILLA

11. Balatonakali, Ságpuszta

(Veszprém megye) Ő, Rő, Kö

A Balatonakali és Zánka közötti vízvezetékrendszer árkanak földmunkái során az MRT 2. k. 3/3. lelőhelynél végzett földmunkákat 2000. március 16. és május 12. között felügyeltem. A területen átvezető első árokban két középkori falmaradványt (1-2. sz. falak), két középkori kemencét és négy beásást figyeltünk meg. A kidobott földből őskori, római kori és középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A további munkák során két beásást dokumentáltam: az 5. számúban középkori kerámiatöredékeket találtam, a 7. sz. beásásból leletek nem kerültek elő.

A ságpusztai árkok további ásása során három római kori kőfalra, egy római kori falsarokra találtunk. Ezen kívül egy omladékréteget kora római, középkori kerámiatöredékekkel és egy apróköves, meszes réteget, római kerámia- és paticstöredékekkel együtt sikerült megfognunk.

A Dörgicse felé vezető földúttól K felé a munkagép csonttöredékeket és egy egész edényt forgatott ki, valószínűleg sír részét képezték. A sír környékén és attól K-re őskori, római kori és középkori kerámiatöredékek kerültek elő, majd négy beásást dokumentáltam, amelyekben római kori kerámiatöredékeket és csonttöredékeket találtam.

A Balatonakali, Ságpusztánál ásott második árokban három római kori falmaradványt figyeltünk meg.

A 11. sz. fal valószínűleg boltíves volt. A 12. sz. fal megegyezik a korábban ezen a területen ásott árokban talált 3. sz. fallal. A 12. sz. fal mellett római kori téglomladékos réteget, alatta kőomladékot figyeltem meg. Alapozásából őskori kerámiatöredék került elő, ezenkívül a fal tetejénél egy vastöredékre bukkantam. A 12. sz. falat sikerült megőrizni, a munkák során a vezetéket alatta vitték át.

Ettől a faltól K felé fekvő földút átvágásakor az út alapozásából csont- és kerámiatöredékek kerültek elő. Keleti irányban tovább ásott árokban római kori csatorna (?) maradványait figyeltük meg, környékén őskori, római- és középkori kerámiatöredékeket gyűjtöttünk. A nyomvonal mentén K felé négy beásást dokumentáltam.

A Csorsza-pataktól keleti irányban újkori út nyomait figyeltem meg az árok metszetében.

Munkatárs: dr. Palágyi Sylvia.

KIRCHHOF ANITA

12. Balatonakali, Temető

(Veszprém megye) Ű

A Balatonakali és Zánka közötti vízvezetékrendszer árkanak földmunkái során az MRT 2. k. 3/4. lelőhelynél a leletmentést a Dörgicsei és Sági u. kereszteződésében előkerült újkori lócsontváz feltárásával kezdtem. A maradványokat már a korábbi közműárkokkal megbolygatták.

A már megszüntetett temetőn át vezetett árokban 8 újkori csontváz sirt tártam fel, tájolásuk Ny-K-i volt, kivéve a 4. sirt, amelyet DNy-ÉK felé irányítottak. Az 1. sz. sírból egy cipővasalás, az 5. sz. sírből 9 db vasgomb, a kulcsosonnál szövetmaradvány került elő, a 8. sz. sírből rézgombok, bőrzacskó (?) maradványai közül egy díszített rézdozsa jött elő, amelyben papírba csomagolt ételmaradványt rejtettek. A sírok koporsóinak farészei jól megmaradtak (különösen a 8. sz. sírnál), illetve sok koporsószoget találtunk. Az 1. sz. sírtől Ny-ra, az árok metszetében még két sír beásását figyeltem meg. A munkások elmondása alapján ezekből lelet nem került elő. A sírokat Tóth Péter történész kollégám is megtekintette.

A Sági u. mentén hat beásást dokumentáltam, amelyekből azonban leletanyag nem került elő. A Bereároktól K felé egy csonttöredéket találtak a munkások.

KIRCHHOF ANITA

13. Balatonfüred, Arács, Koloska utca

(MRT 2. k. 6/18. lh.)

(Veszprém megye) Rő

Lakossági bejelentésre május 10-én kimentem a fenti helyszínre, ahol a római katolikus templom ÉNy-i sarkának a közelében, a 4-es számú házzal átellenben, gázvezeték építésnél egy téglából falazott és vöröskőlapokkal fedett, római kori sirt vágott át a munkagép.

A sír feltárását május 10-én és 16-án végeztem el. A sirt már évekkel ezelőtt közműárkokkal erőteljesen feldőlték. A két nap között ismeretlen személy ismét megbolygatta, de a szédült csontokat a helyszínen hagyta.

Leletanyag: üvegcsé töredékei, ismeretlen vastárgy töredéke, kés (?). Utóbbi nem biztos, hogy a sírhoz tartozott.

Az utcán végighúzó árokban további régészeti jelenséget nem észleltem.

RAINER PÁL

14. Balatonszárszó, Kis-erdei-dűlő

(Somogy megye) U, R, Á, Kö

Az M7 autópálya tervezett nyomvonalán, Balatonszárszó határában a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Intézete közti együttműködés keretében végeztük el a Somogy megyei 8. számú lelőhely feltárását.

A terepbejárások, az okleveles forrásanyag, a légi fotók és a kéziratok térképek feldolgozása alapján már korábban erre a területre lokalizálták a középkori Szárszó falut.

Az M7 autópálya tervezett nyomvonala, illetve a Batonszárszó határában tervezett, mintegy 35 000 m² alapterületű csomópont az előzetes felmérések szerint a középkori település déli részét, annak templomát és a középkortól az újkorig használt, templom körüli temető nyugati oldalát veszélyeztette, amit a régészeti kutatás teljes mértékben igazolt.

2000. szeptember 11. és november 30. között 6400 m²-t tártunk fel a lelőhelyen.

Az ásatás célja a középkori település és a temető kiterjedésének, tagoltságának megállapítása mellett a csomópont egész területének olyan irányú vizsgálata volt, amely megfelelő információkkal szolgálhat a csomópont – felszínen nem érzékelhető – régészeti objektumokkal való fedettségéről.

A területen mindeddig nem folyt régészeti ásatás, ezért óvatosságból az általunk a legsérülékenyebbnek tartott részen, a középkori templom és temető területén kézi erővel nyitottunk kutatószelvényeket. A munka során bebizonyosodott, hogy a lelőhely felső 30–40 cm-es része a művelés során erősen megsérült, amelyet a továbbiakban gépi földmunka segítségével távolítottunk el.

A bolygatott réteg alatt megjelentek a sírfoltok. A temetőből mintegy 50 m² alapterületen 71 temetkezést tártunk fel, amelyek között alapvetően két csoportot sikerült elkülönítenünk.

Mélyen az altalajba nyúló sírgödrök és jól megfigyelhető koporsós temetkezések jelezték a temető használatának legkésőbbi, feltehetően 18. századi fázisát. Ezek korára, a még ismert templom és a temető I. József kori katonai térképen való pontos ábrázolása utal.

Az újkori sírok által erősen bolygatott temetőben csak csonkokban tudtuk feltárni a középkori temetkezéseket. A mellékletek nélküli, egymást többszörösen romboló sírok korára a bolygatott temetőföldből előkerült 14–15. századi ruhadíszek, párták és egy 15. századi ezüstdénár, illetve egy 13. századi ezüstgyűrű utal.

A feltárás során világossá vált továbbá, hogy a település feltételezett templomát nem érinti a csomópont nyomvonala, annak maradványait tehát nem állt módunkban kutatni. A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatóságánál kezdeményeztük ennek a területnek a régészeti védelem alá helyezését.

A templom enyhén kiemelkedő dombját – a légi fotók tanúsága szerint – ötszög alakban árok kerítette. Az ásatás megkezdése előtt ebben sejtettük a temetőt elhatároló „cinteremárkot”. A feltárás során azonban bizonyossá vált, hogy ehhez közvetlenül csak a legkésőbbi sírok igazodnak. A középkorinak tartható temetkezések határát egy belső, kisebb árok jelzi. A külső árok közel 5 m-es szélessége és mintegy 180 cm-es mélysége egy templomdombot kerítő erődítésre utal, amelynek létrehozását és használatát a belőle előkerült leletanyag alapján a 14. századra, a 15. század elejére keltezhetjük.

Az erődítésen belül intenzív középkori telepjenések mutatkoztak. Két, hosszúkás téglalap alakú, több-

osztatú épületet, illetve egy harmadik, valószínűleg hasonló szerkezetű ház keleti végét tártunk fel.

Ezek közül külön szót érdemel az erődítésárok déli szakaszán belül feltárt nagyméretű épület. Ennek mintegy 50–80 cm mély alapárkait figyeltük meg, amelyek alján a falak és a tartószerkezet gerendáinak lenyomatái, cölöplyukai mutatkoztak. A mély alapozás és a gerendák méretei, a belső osztófal főfalakhoz hasonló szerkezete többszintes, erős épületre utal, amelynek funkciója egyelőre kérdéses.

A felsorolt objektumok betöltéséből 14–15. századi leletanyag, főként háztartási kerámia, vastárgyak, eszközök kerültek elő.

Mindhárom épület az erődítésárkon belül, attól nagyjából azonos távolságra helyezkedik el, amely megegyezik egy – az árkon belül feltételezhető – sánc talpszélességével. A leletanyag és az objektumok elhelyezkedése alapján tehát joggal feltételezhetjük, hogy ezek az épületek és a templomdombot körülvevő árok egykorúak, és egymáshoz szorosan igazodnak. Az árkon belüli sánc létezésének egyéb, meggyőző bizonyítékát azonban nem találtuk.

Az ároktól keletre és délre egy sekélyebb, valószínűleg a középkori árokrendszert, illetve egy 12–13. századi korai Árpád-kori település külső kemencéit és gödreit bontottuk ki. Ezek közül fontos kiemelni egy jó állapotban fennmaradt füstölőkemencét, illetve a külső kemencék tapasztott sütőfelületeiből származó, karakteres, 12–13. századi kerámiaanyagot.

Keleti irányban újabb széles, sekély árkot figyeltünk meg, amely észak-déli irányban szeli át a terület mintegy kétharmadát. Ennek nyugati oldalán – az idén feltárt felület délkeleti felében – egy neolitikus település nyugati szélét figyeltük meg. Az ásatás során több, egymásba metsző gödrot és néhány nagyméretű objektumot tártunk fel. Feltűnő volt ezek erős belső rétegezettsége, amely nagy számban tartalmazott megégett paticsrögöket, illetve másodlagosan is átégett kerámiát, amelyek az egykori település pusztulására utaltak. Az előkerült leletanyag mind kerámia, mind állatcsont tekintetében jelentős. A kerámia zömében a DVK-ra jellemző, de feltűnik a Zseliz kultúrához köthető anyag is. Feltűnő a plasztikus állatfejekkel díszített edények nagy száma, jó minősége, és külön szót érdemel a sok kova- és obszidiántöredék. Kiemelkedő lelet továbbá egy ívelt testű, bekarcolt díszű idol töredéke.

A csomópont egész területének régészeti szempontjából való fedettségét vizsgálandó keleti és déli irányban kutatósávokat nyitottunk.

Ezek közül a keleti sávban egyetlen gödör feltárását figyeltük meg, amelyből egy 12. századi fazék nagyméretű töredéke került elő. A déli sávban több nagyméretű, méhkas alakú vermet tártunk fel, amiből feltűnően kevés leletanyag került elő. Az egyik verem tetejébe temetve zsugorított csontvázat bontottunk ki. A vermek, illetve az ezekkel összefüggésbe hozható telep korát az objektumok formája és a kevés leletanyag alapján a rézkorra esetleg a korai bronzkorra tehetjük.

A 6400 m² terület kutatása során a sírok mellett 473 objektumot tártunk fel és dokumentáltunk, amelyekből közel 700 egységnyi leletanyag került elő, ebből mintegy 200 különleges jelentőségű. A restaurálásról, illetve a leletanyag ideiglenes raktározásáról az MTA Régészeti Intézete gondoskodik.

A területet az ásatás befejezése után visszatemettük, és ideiglenesen átadtuk a művelésnek.

BELÉNYESY KÁROLY

15. Balatonszemes, Bagó-domb

A részletes jelentést lásd a 39–46. oldalon.

(Somogy megye) U, R, A

KISS VIKTÓRIA

16. Balatonszemes, Szemesi-berek

(Somogy megye) U, R, B, LT, Ge

Az M7 autópálya tervezett nyomvonalán, a Somogy megyei 13. számú lelőhelyen 2000 tavaszán 13 000 m² régészetiileg kutatott területen 218 objektumot tártunk fel.

A megszokott középső neolitikus, a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájához tartozó különféle tároló- és szemétködrök és nagyméretű cölöplyukak kerültek elő. A tavalyi évben feltárt cölöplyuk sor végét is megtaláltuk: 35 méteres hosszúságban húzódik, nagyjából É-D-i irányban.

A tavalyi évhez hasonlóan igen jelentős anyagot szolgáltatott a késő rézkori péceli kultúra települési objektumai. A különféle alakú gödrök közül kettőben eredetileg ép edények állhattak, sajnos az egyik sekély mélysége miatt erősen megsérült. A másikkól azonban több szép, hasán borda- és hálómintás hombár, valamint egy bütyökdíszes fazék és egy füles korsó töredékei láttak napvilágot. Valószínűleg ehhez a kultúrához tartozik az a különleges többes temetkezés, amelyben legalább 5 egyén maradványai voltak, erősen megégve. Az elhunytakat sekély kerek gödörbe fektették, a gödör egy részén, a sírok felett erősen átégett agyagréteget találtunk. A már földdel befedett sírhelyen nagy tüzet gyújtottak, melyben az elhunytak is megégték.

A tavalyi évtől eltérően idén nagyszámú, jelentős leletanyag került elő a korai bronzkori Somogyvár-Vinkovci kultúra gödreiből. A szabálytalan alakú, többnyire mély gödrökből számos seprődíszes fazéktöredék, egy minden bizonnyal kiegészíthető, megvastagított peremű tál töredéke, kis csésze került elő. A leletanyag érdekessége, hogy részben már a következő, a kisapostagi kultúra jegyeit is mutatja.

A kelta korból kerek hasú vermek mellett egy kenyérsütő kemence került elő. A leletanyagból egy bronzcsipesz, nagy, behajló peremű tálak, urnák, mély tálak töredékei említhetők.

Az 5. századi germán temetőnek további 3 sírját találtuk meg, mindháromban gazdagon eltemetett halott volt. Az egyik sírba egy kisgyermeket temettek egy nagy,

minden bizonnyal eredetileg felnőttnek készült aranyozott bronz fibulával és egy láncsal, amelyen gyöngyök, borostyángomb, félhold alakú csüngő volt. Mellette egy fiatal lány feküdt, ez a ruhájára tűzve két fibulát viselt, nyakában gyöngysoron egy átfúrt fog is lógott, derekán az övet ezüstcsat fogta össze, fülét két aranyfülbevaló díszítette. A harmadik sír is fiatal személyé két fibulával: egyik a mellkason, a másik deréktájon fogta össze ruháját.

Az ásatáson részt vettek: Gál Zoltán, Ambrus Edit, Nyári Zsolt, Balla Krisztián technikusok.

BONDÁR MÁRIA – HONTI SZILVIA –
NÉMETH PÉTER GERGELY

17. Baracs, Annamatia római auxiliaris castellum

(Fejér megye) V, Ró

2000. július 3–12. között folytattuk a baracsi római tábor idejű feltárását a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK történezhallgatóinak részvételével. Ezen év feltárásának célja a tábor DNy-i saroktoronyának, illetve az északi kapu (porta principalis sinistra) kutatásának megkezdése volt. A III. árokban (3×1 m) a tavalyi I. árokkal még el nem ért nyugati táborfalat vágtuk át a modern földút alatt. Az 1 m széles táborfalat teljesen kiszedték. Alapozási mélysége 106,8 m-en volt. Az árok K-i végében a kőtábor belső földtöltése alatt a palánktábor fossáját találtuk meg. A IV., 12 m hosszú 1 m széles árokkal a DNy-i saroktorony védműveit vágtuk át. Az árokban előkerült az alapozásig kiszedett 0,9 m széles táborfal, tőle É-ra a via sagularis kavicsozása, valamint egy agyagba rakott kövekből álló csatorna. Az utat itt is megújították. A táborfal megmaradt magassága az árok Ny-i oldalán, ahol három felmenő kősor is megmaradt, 110 cm, az árok többi részén 40–45 cm. A táborfal alja 106,49 cm magasságon volt. Trapéz alakú beugró tornyot nem találtunk. A táborfaltól 3,3 m-re egy 100 cm széles modern falkiszedést figyeltünk meg, amelyhez hozzáépítették a késő római legyező alakú torony kifelé futó É-i falát. A falkiszedést a camponai párhuzamok alapján a tábor félköríves saroktoronyának tarthatjuk, amelyet csak részben bontottak vissza a késő római torony építésekor. A falkiszedés alapozási alja 106,57 m magasságon volt. A legyezőtorony fala az árokban 70 cm szélességben került elő, alapozási kiugrása 20 cm volt, egy felmenő kőSORA került elő, megmaradt magassága 90 cm. Alapozási mélysége 106,7 m, az alapozás magassága 50 cm. A táborfaltól kifelé 0,7 m-re került elő a palánktábor hegyesszög keresztmetszetű, 220 cm széles, 100 cm mély fossája. A fossa betöltésében az urnamezős kultúra kerámiatöredékeit, valamint egy sigillata töredéket találtunk.

A legyező alakú torony méretének, belső padlószintjeinek meghatározására nyitottuk meg az 5×5 m-es I. szelvényt a IV. ároktól 1 m-re Ny-ra. A szelvény DK-i sarkában a torony 3 belső, sárga agyagos padlószintjét is megfigyelhettük. A torony többi falát azonban telje-